

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№12
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 614 sahifa,
2-dekabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijranovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Yangi O'zbekiston sharoitida ayollar ijtimoiy faolligini oshirishda psixologik motivatsiya va o'z-o'zini rivojlantirish strategiyalari	26
<i>Xuseynova Abira Amanovna</i>	
Pragmalinguodidactic Principles in Teaching English for Philologist Students and their Application in Intercultural Communication.....	31
<i>Arzieva Bibi-Sanem Aynazarovna</i>	
Metakognitiv ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan biologiya o'quv materiallarini loyihalash, joriy etish va samaradorligini baholash.....	35
<i>Abdurasulova Gulrux Habibullayevna</i>	
Oligofreniya holatida neyropsixologik tashxislar qo'llanilishining umumiy masalalari	40
<i>Akramov Dostonbek Ikromjon o'g'li, Xojaliyeva Sarvinoz Elyorjon qizi</i>	
Oliy ta'lim muassasalari talabalarida kreativ kompetensiyani rivojlantirish pedagogik muammo sifatida ...	44
<i>Asatova Dildora Aslamovna</i>	
Ingliz tili o'qish ko'nikmalarini takomillashtirishda autentik manbalarning roli.....	49
<i>Bekmuratova Nargiza Arislanbayevna</i>	
Insuldan keyingi nutqni tiklashda logopedik reabilitatsiya va nevrologik muolajalar integratsiyasi	52
<i>Boltaboyeva Xurshida Sharofiddinovna</i>	
The Concept of Symbols in Linguoculturology	56
<i>Hamraqulova Gulandom Sodiq qizi</i>	
Buyuk ipak yo'li xalqlari o'rtasidagi pedagogik va madaniy aloqalarning vujudga kelishi.....	59
<i>Mirxalilova Nargiza Akbarovna</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarni bolalarni nutqini o'stirishga bo'lgan kasbiy-pedagogik tayyorgarligini o'stirish	63
<i>Mitaliboyeva Dildora</i>	
Koxlear implantli bolalarning eshituv–nutqiy faolligini oshirishda differensial yondashuv asosida korreksion-pedagogik ish	66
<i>Nartayeva Shahoza Yulchibayevna</i>	
Fasilitatsion yondashuv asosida kichik maktabgacha yoshdagi bolalarda adaptiv ko'nikmalarni rivojlantirishning psixologik-pedagogik mexanizmlari.....	71
<i>Normatova Nilufar Komilovna</i>	
Boshlang'ich sinflarda disgrafiyasi bo'lgan o'quvchilarda yozish kompetensiyalarini shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslari (XIX–XXI asrlarda).....	76
<i>Qaxxorova Saidaxon, Mamarajabova Zulfiya</i>	
Raqamli texnologiyalar va onlayn platformalar orqali olimpiya ta'limini rivojlantirish: yoshlar orasida axloqiy va jismoniy madaniyatni oshirish	80
<i>Qodirov Jurabek Mamatsimonovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida sun'iy intellekt bilim va savodxonligini rivojlantiradigan innovatsion jismoniy-interaktiv o'yinlar: pedagogik model.....	83
<i>Quvonova Nodirabegim Shavkat qizi</i>	
“Sab'ai sayyor” asarida qo'llangan onomastik birliklar haqida mulohazalar	87
<i>Gadayev Oybek Yaxshiboyevich, Ravshanova Sharbatoy Rahmatilla qizi</i>	
Ijtimoiy tarmoq shifokorlarining masofaviy konsultatsiyalari shaxs psixikasi va salomatligiga ta'siri	91
<i>Askarova Nargiza Abdivaliyevna, Ravshanova Zarnigor Daminovna</i>	
Talabalar ilmiy dunyoqarashini rivojlantirishda innovatsion ta'lim texnologiyalari va interfaol metodlardan foydalanish.....	95
<i>Satvoldiyev Faxriddin Akbarali o'g'li</i>	
Innovatsion ta'lim texnologiyalari orqali pedagoglarning kreativligini rivojlantirish	99
<i>Saydullayeva Gulasal Umidjon qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar motorikasini rivojlantirishning standart modeli	102
<i>Sirojiddinova Xamidaxon Xasanboy qizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarning shaxslararo munosabat kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	106
<i>Turg'unova Gulnoza Muhammadjonovna, Xodjiyeva Mahliyo</i>	

Shaxsdagi mehnat motivatsiyasi samaradorligini ta'minlashga xizmat qiluvchi korrelyatsion bog'liqliklar tahlili	109
Xusanov Samariddin Maxmadaminovich	
Auditoriyadan tashqari musiqiy mashg'ulotlarni art-terapiya yordamida tashkil etish asoslari	112
Yarashev Jo'rabek To'rayevich	
Формирование творческого мышления школьников на уроках музыки	117
Габдульманова Ильнура Минисламовна	
Теоретико-методологические основы коллаборативного обучения, кооперативных подходов и интерактивных педагогических методов	119
Жураева Мафтуна Бахтиёр кизи	
Педагогическое колесо как инструмент формирования цифровой компетентности будущих педагогов дошкольного образования.....	124
Урзова М. Б., Усманова У. Б.	
Особенности гражданского воспитания обучающихся в системе “школа–махалла” в Узбекистане ..	130
Хайдаров Шавкат Шамсиддин угли	
Педагогические условия формирования языковой грамотности у учащихся с тяжелыми нарушениями речи.....	135
Юсупова Зулайхо Бахром кизи	
Valeologik tarbiyada o'yin texnologiyalarining ahamiyati.....	139
Berkinova Charos Islomovna	
O'quvchilarda faol fuqarolik kompetensiyasi tushunchasi, mazmuni va shakllanishi	142
Buvorayeva Gulruh Shoikrom qizi	
Boshlang'ich ta'limda STEAM yondashuvi asosida o'qitishning didaktik imkoniyatlari	145
Cho'tboyeva Munisxon Eshpo'lat qizi	
Tabiatga muhabbat: maktabgacha ta'limda milliy qadriyatlar va o'yinlar orqali ekologik tarbiya	150
Ergasheva Umriniso Komilovna	
Zamonaviy ta'lim – talabalar ijtimoiy intellektini shakllantirish omilidir.....	153
Ermatova Gulnoz Pirimovna	
O'zbekistonning eng yangi tarixi fanini o'qitishda pedagogik texnologiyaning o'rni	156
Gazibekova Feruza Hakimovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining raqamli texnologiyalar muhitida tanqidiy va mustaqil fikrlashini rivojlantirish metodikasi	159
Haydarova Feruza Haydar qizi	
Talabalarda ma'naviy-axloqiy fazilatlar va sifatlarni shakllantirish mexanizmi.....	162
Jumanazarova Dilnoza Umurzaqovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning kasbga bo'lgan qiziqishlarini shakllantirishda interfaol metodlarni qo'llash texnologiyasi.....	165
Jumayeva Malika Aliyevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarda kasbiy-nutq madaniyatini rivojlantirish.....	168
Lutfetdinova Ra'no Xusnetdinovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik rivojlanishga zamonaviy yondashuvlar va jahon tajribalari ..	172
Masharipova Barno Erkin qizi, Adilbayeva Dilnoza Adilbay qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida til o'yinlari texnologiyalarining nazariy asoslari.....	175
Masharipova Dilfuza Muxammatjon qizi	
Maktabgacha ta'lim tarbiyachisi pedagogik faoliyatining o'ziga xosligi	178
Muhammadiyeva Feruza Turakulovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishda aksiologik yondashuvdan foydalanish metodikasi.....	181
Muhiddinova Munira Xayrullayevna	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida matematika fanini o'qitishda raqamli transformatsiya vositalaridan foydalanishning metodik paradigmasi	184
Narzullayeva Sevara Omonovna	
O'qituvchining muloqot madaniyatini shakllantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	187
Nizamova Nodira Paxritdinovna	
Integrativ yondashuv asosida o'quvchilarning nutqiy kompetentligini rivojlantirishning mazmuniy izohlanishi	191
Oysha Qurbonova, Nodira Abduraimova	
Boshlang'ich ta'limda Finlandiya tajribasi	195
Nodira Sherboyeva	

Kutubxonachi kutubxona-axborot xizmati jarayonining yetakchi ishtirokchisi sifatida	198
O'ktam Nosirov	
Pedagogik ta'lim transformatsiyasida talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyasi.....	204
Rustamova Shoxista Omonjonovna	
Globallashuv sharoitida axborot-psixologik xavfsizlikni shakllantirish masalalari.....	208
Raxmatjonov Shoxjahon Dilshodbek o'g'li	
Talabalarga ingliz tilini o'qitishning zamonaviy innovatsion texnologiyalari	212
Sa'dullayeva Rushana	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish	215
Saidova Dilbar Erkinovna	
Pedagog xodimlarda tolerantlik namoyon bo'lishining determinantlari.....	218
Sattorova Maxliyo Dilmurod qizi	
Kreativ metodlar orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativ tafakkur va fikrlashni rivojlantirish	223
Sultonboyeva Baxriniso Ilhomjon qizi	
Artpedagogika texnologiyalaridan foydalanib maktabgacha yoshdagi bolalarda dialogik nutqni rivojlantirish metodikasi	226
Xolmatova Fotima Baxtiyor qizi	
Boshlang'ich ta'limda yashil kompetensiyalarni shakllantirish yo'nalishlari.....	229
Yaqubova Shoira Tog'aymuratovna	
Emotsional intellektni rivojlantirishning nazariy asoslari.....	233
Yarmatov Raxmboy Baxramovich	
Boshlang'ich ta'limda o'quv veb-saytlari orqali til kompetentligini rivojlantirish	239
Zokirova Sohiba Muxtoraliyevna, Muxammadjonova Diyorabonu Muzaffarjon qizi	
Языковые изменения в русском языке XXI века: исследование новых слов, сленга, интернет-коммуникации, влияния англицизмов и глобализации на современный русский язык	242
Марупова Дилфуза Давроновна	
Oliy ta'limda talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatining maqsad va vazifalari	247
F. R. Xosilova	
Boshlang'ich ta'lim texnologiya darslarida o'quvchilarni tabiiy materiallar bilan ishlashga o'rgatish	251
Kambarov Nodirjon Sattarovich, Nasirjanova Feruzaxon Alixon qizi	
Boshlang'ich ta'limda STEAM yondashuvining qo'llanilishi va uning samaradorligi.....	256
Abdulazizova Yulduz Abdujabbor qizi	
Tabiiy fanlarni o'qitishda STEAM yondashuvi asosida kreativlikni rivojlantirish metodikasi	259
Abdullayeva Dilrabo Fayzulla qizi	
Umumta'lim maktablarida o'quvchilarda shaxs ma'naviy qiyofasini shakllantirishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari.....	262
Aliyeva Zuxra Tursunboyevna	
Yosh avlodni madaniy-tarixiy yondashuv asosida tarbiyalashda madaniy-ma'rifiy muassasalarning o'rni..	265
Aripov Shokirjon Olimovich	
Ta'limda yangi texnologiya: 4K modeli va uni amalga oshirish yo'llari.....	268
Avliyoqulova Nasiba Choriyevna	
Badiiy-tarixiy materiallarni ta'lim jarayoniga integratsiyalashning metodologik asoslari.....	272
Baratov Baxtiyorjon Qodirovich	
Bolaning maktabgacha ta'lim tashkilotiga moslashishida o'yinning roli.....	275
Barno Masharipova Erkin qizi, Zuhrobova Mahliyo Abdulatif qizi	
Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida integrativ yondoshuvdan foydalanish texnologiyasi	278
Ernazarova Laylo Abdusaitovna, Saidahmadova Gulrux Farrux qizi	
Bo'lajak tarbiyachilarda metarefleksiv fikrlashni rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslari	284
Ismailova Nilufar Isroildjanovna	
Semantic and Cross-Cultural Features of Food-Based Idioms in Karakalpak and English Languages.....	289
Jiemuratova Gulistan Koshkinbaevna	
Filolog talabalarida mustaqil fikrlash va qaror qabul qilishni rivojlantirishda metakognitiv yondashuvlarning didaktik mexanizmlari.....	292
Jo'rayeva Dilnoza Ro'zimat qizi	
Rivojlantiruvchi sohalar kompetensiyalariga integratsion yondashuv asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash texnologiyasini rivojlantirish	296
Jo'rayeva Zilola Sayfiddin qizi	

Psixologlar kasbiy komponentlarini rivojlantirishda matematik usullardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari.....	302
<i>Kuziyeva Dilnura Dilmurotovna</i>	
O'zbekiston metodik maktabida sotsiolingvistik kompetensiyani shakllantirish bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar tahlili	306
<i>Madaminova Gulzira Gulamkadirovna</i>	
Maxsus pedagogika fanlarini o'qitishning nazariy-metodik asoslari	313
<i>Maqsudova Nodira Alijonovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda metakognitiv ko'nikmalarni rivojlantirishda ertakterapiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi	317
<i>Muxiddinova Dilfuza Sherdor qizi</i>	
Nutq madaniyatini shakllantirishda o'qituvchi nutqining roli.....	320
<i>N. Q. Olimova</i>	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida matematika fanini o'qitishda raqamli transformatsiya vositalaridan foydalanishning metodik paradigmasi	323
<i>Narzullayeva Sevara Omonovna</i>	
O'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirish metodikasi	326
<i>Normirzayeva Maftunaxon Ilyosjon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tadqiqot faoliyatini rivojlantirishda intensiv ta'lim texnologiyalarining metodik asoslari.....	329
<i>Olloqulova Farzona Umedillayevna</i>	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi giperaktiv bolalar bilan ishlashda pedagogik kompetentligini oshirish metodikasi.....	332
<i>Raimqulova Sojida Abdusaid qizi</i>	
Talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	335
<i>Rustamova Shoxista Omonjonovna</i>	
Inklyuziv ta'limni tashkil etishning xorijiy pedagogik amaliyotdagi modellari	339
<i>Sultonova Zarina Uchqun qizi</i>	
Xalq pedagogikasida ertaklarning tarbiyaviy va ma'naviy-ma'rifiy ahamiyati: ma'naviy begonlashuvga qarshi tarbiyaviy omil sifatida.....	343
<i>To'xtasinova Farida Davlatali qizi</i>	
B1 darajadagi talabalar uchun xorijiy tilni o'qitishda audiovizual texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirishning metodik asoslari	347
<i>Toshpulatova Shaxsanam Xolmurodovna</i>	
Kontekstli ta'lim va uning boshlang'ich ta'lim matematikasidagi ahamiyati haqida	350
<i>Umarova Nigora Alisherovna</i>	
Oiladagi psixologik muhitning o'spirinlarda to'liqsizlik kompleksi shakllanishiga ta'siri	353
<i>Xalmuratova Dilorom Abdikarimovna</i>	
Ta'limda faktcheking: misinformatsiya va dizinformatsiyaga qarshi kurashishning pedagogik asoslari	356
<i>Xidirova Maftuna Ithom qizi</i>	
Maktab o'quvchilarini falsafiy va dunyoqarashga tayyorlash omillari	362
<i>Xo'shboqova Farida Komiljon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq faoliyatini rivojlantirishning lingokognitiv asoslari	370
<i>Xusanova Gulruxsor To'lqin qizi, Aliyeva Muhlis Baxodir qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyasini oshirish	374
<i>Zokirova Sohobaxon Muxtaraliyevna, Erkinova Nazokatxon Anvarjon qizi</i>	
Эффективность занятий кроссфитом в повышении уровня общей физической подготовленности слушателей института повышения квалификации МВД Республики Узбекистан	377
<i>Албеков Шокир Адилбекович</i>	
Роль торговых и кочевых маршрутов в формировании лингвокультурных заимствований между Хорезмом и Южной Сибирью.....	381
<i>Сатымова Светлана Сатымовна</i>	
Использование искусственного интеллекта в обучении русскому языку как иностранному: проблемы и решения.....	385
<i>Ташева Дилором Салимовна</i>	
Проблемы использования коммуникативного метода в преподавании русского языка студентам	389
<i>Тоджибоева Наргиза Джумабоевна</i>	

Maktab–oila–mahalla hamkorligining qizlar ijtimoiy faolligini oshirishga ta'siri	393
<i>Abdurazoqova Marg'uba Muxammad qizi</i>	
Ta'lim tizimida musiqiy madaniyatni takomillashtirishning metodologik imkoniyatlari.....	397
<i>Asqarova Xurshida A'zamjon qizi</i>	
Maktab biologiya kursini o'qitishda dars va darsdan tashqari mashg'ulotlarning o'zaro bog'liqligi asosida metodologik savodxonlikni shakllantirish.....	404
<i>Azimov Bekjon Ibrohimjon o'g'li</i>	
Oliy ta'lim tizimida iqtidorli talabalar bilan ishlash samaradorligini ta'minlash usullari.....	407
<i>Delov To'liqin Erkinovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarni badiiy asarlarni janriy xususiyatlariga ko'ra izohli o'qishga o'rgatish	410
<i>Gulmira Abdullayeva</i>	
O'zbekiston bokschilarining dunyo reytingida yetakchi o'rinlarni egallashining asosiy omillari	413
<i>Insapov Ismoil Tuychaliyevich</i>	
Improving Learners' Engagement Through Game-Based Techniques in Language Education	416
<i>Ismailova Ma'rifat Bakhrambek kizi</i>	
STEAM yondashuvi boshlang'ich ta'limda ijodiy fikrlashni rivojlantirishning zamonaviy kaliti sifatida	421
<i>Jo'rayeva Nasiba Komil qizi</i>	
O'quvchilarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashning ijtimoiylashuvi	426
<i>Jo'rayeva Sayyora Vahobjon qizi</i>	
O'smirlarda xarakter aksentuatsiyasining o'ziga bo'lgan ishonch rivojlanishiga ta'sirining psixologik xususiyatlari	429
<i>Jurayev Xaydarjon Odilboyevich</i>	
O'spirinlarda agressiv xulqqa ta'sir qiluvchi omillar	433
<i>Konratbayeva Ayjamal Bazarbayevna</i>	
Rus va o'zbek tillarida chorvachilik terminlarining qiyosiy tahlili.....	436
<i>Kurbanova Guzal Abduraximovna</i>	
Texnologiya darslarida murakkab mexanizmlarni o'qitishning zamonaviy usullari	441
<i>Mamadaliyev Furqat Xolmamatovich</i>	
Umumta'lim maktab o'qituvchilarining sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish madaniyatini shakllantirish usullari	446
<i>Mamatova Fazilat Ixtiyorovna, Xolmirzayeva Zebo Ravshan qizi</i>	
Nutqda badiiy tasviriy vositalardan foydalanish yo'llari.....	450
<i>Murodova Farangis G'anisherovna</i>	
Kichik yoshdagi o'quvchilarning yozma savodxonligini oshirish yo'llari.....	454
<i>N. Abduvaliyeva, M. Odinajonova</i>	
Kichik maktab yoshidagi nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar shaxslararo munosabatini korreksiyalashda ertak terapiyasidan foydalanish	458
<i>Nig'matova Nodirabegim Lutfillo qizi</i>	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish	463
<i>O'rinova Ro'zigul Jumanazar qizi</i>	
Voleybol o'yinida blok qo'yish texnikasini o'rgatishda yangi pedagogik yondashuvlar	467
<i>Qambarov Kozimjon</i>	
Texnik yo'nalishda tahsil olayotgan talabalarga ingliz tilini o'qitishning yangi texnologiyalari	472
<i>Babayeva Gulnozaxon Latibjonovna</i>	
Maktabgacha ta'lim sifatini oshirishda pedagog malakasining roli	481
<i>Davlatova Dildora Nuriddinovna</i>	
Talabalarda sog'lom turmush tarzini rivojlantirishning pedagogik tamoyillari	485
<i>Davronov Nurzod Ismoilovich</i>	
Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar: toifalari va tasniflash mezonlari	490
<i>Djurayeva Sohiba Barat qizi</i>	
Blum taksonomiyasiga asoslanib boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish usullari.....	495
<i>Husenova Aziza Sharipovna</i>	
Tabiiy fan darslari jarayonida o'quvchilarda loyihaviy ishlarni tashkil etish ko'nikmasini shakllantirish	498
<i>Matniyazova Diyora Jumanazarovna</i>	
Boshlang'ich ta'limni modernizatsiya qilishning asosiy yo'nalishlari: innovatsion taraqqiyot, metodik yangiliklar va istiqbollari	501
<i>Nazarova Mohigul Akmalovna, Asatova Mashhura Asomiddin qizi</i>	

Kasbiy pedagogikani shakllantirish va rivojlantirish masalalari	506
<i>Sanaqulov Xamroqul Rizaqulovich</i>	
O'qituvchining shaxsiy fazilatleri va suggestiv kompetentligining o'zaro bog'liqligi	513
<i>Shermatova Manzura Ikromjanovna</i>	
Tez qalamchizgilarda innovatsion texnologiyalarni qo'llash tajribasi	518
<i>Suyunov Navro'z Alisher o'g'li</i>	
Kognitiv tilshunoslik asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini rivojlantirish	523
<i>Teshabiyev Dilmurod Raxmadjonovich, Madazimova Muxlisa Abdurashid qizi</i>	
Kombinatorik masalalar asosida ijodiy topshiriqlarni tuzish va ularning o'quvchilarga ta'siri	526
<i>Toshboyeva Saida Rahmonberdiyevna, Yusupova Latofat Abduqodir qizi</i>	
Linguodidactic Foundations for Enhancing Professional Competence in Practice-Oriented Language Education	530
<i>Uktamova Navruza Botir qizi</i>	
Audiovizual usul qo'llanilganda o'quvchilarning til ko'nikmalaridagi o'zgarishlarni baholash	535
<i>Umarov Aziz Avazovich</i>	
Ona tili – ART texnologiya va kreativlik fanida so'z san'atining omili sifatida	540
<i>X. Sanaqulov, Sh. Nurmatova</i>	
Etnopedagogik yondashuvning boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiylashuv jarayoniga ta'siri	543
<i>Xamroqulova Xilola Qosimjon qizi</i>	
Ajdodlarimiz o'g'itlari asosida o'quvchi-yoshlarda axloqiy sifatlarni shakllantirish texnologiyasi	547
<i>Xatamova Nilufar Xaydarovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ o'qish madaniyatini rivojlantirishda generativ sun'iy intellekt texnologiyalarining didaktik imkoniyatlari	550
<i>Xayitova Firuza Abdullayevna</i>	
Rivojlangan mamlakatlarda maktabgacha ta'limning mazmuni va tarixiy taraqqiyoti	554
<i>Yoziyeva Umida Lutfullayevna</i>	
O'quv vaziyatlarini loyihalash orqali talabalar o'quv faolligini oshirish	558
<i>Zakirova Dilfuza Sayidolimovna</i>	
O'quvchilar orasida jismoniy faollikni oshirish uchun yangi ilmiy yondashuvlar	561
<i>Zaynobidinov Dilshodbek Qobilovich</i>	
Активные методы обучения как коммуникационная основа современного урока	566
<i>Ахмедова Мукаддас Ходиматовна</i>	
Инклюзия как путь к равным возможностям: развитие системы образования Узбекистана	570
<i>Баротова Шохсанам Бахтиёр кизи, Мауш Ребия Джамshedовна, Мурадова Дилфуза Махмудовна</i>	
“Qurilish konstruksiyalari” fanini o'qitishda kasbiy-amaliy kompetentlikni rivojlantirish	576
<i>No'manova Soxiba Ergashboyevna</i>	
Креативный педагогический подход в музыкально-теоретических и практических занятиях по искусству макама	582
<i>Нурматова Фируза Муминовна</i>	
Система упражнений по методике обучения средствам речевой выразительности узбекского языка	587
<i>Фаттахова Д. А.</i>	
Oliy ta'limda kompetensiyaga asoslangan o'qitish modellari	592
<i>Ernazarov Alisher Ergashevich, Chinqulova Gulmehra</i>	
The Concept of Symbols in Linguoculturology	598
<i>Hamraqulova Gulandom Sodiq qizi</i>	
Raqamli o'yinlarga (mobile games) qaramlikning kognitiv samaradorlikka salbiy ta'siri	601
<i>Turamov Muhammadzohid Rustamjon o'g'li</i>	
OTM talabalarini vatanparvarlik ruhida tarbiyalash asosida ilmiy tadqiqot ishlariga yo'naltirishning zamonaviy metodlari	605
<i>Sobirov Zahridin Sadriddinovich</i>	
Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarda kiriyativlikni rivojlantirish	609
<i>Qo'chqarov Mirzavali Qo'zibayevich</i>	

RAQAMLI O'YINLARGA (MOBILE GAMES) QARAMLIKNING KOGNITIV SAMARADORLIKKA SALBIY TA'SIRI

Turamov Muhammadzohid Rustamjon o'g'li
University of Business and Science
Pedagogika va psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada mobil o'yinlardan haddan tashqari foydalanishning kognitiv jarayonlarga – diqqat barqarorligi, xotiraning faol ishlashi, tafakkur jarayonlari, ish unumdorligi, muammolarni hal qilish ko'nikmalari hamda emotional o'zini boshqarish kabi funksional ko'rsatkichlarga ta'siri ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi. Mobil o'yinlar texnologiyasining rivojlanishi bilan bog'liq neyropsixologik mexanizmlar, o'yin faoliyatining psixologik omillari hamda o'yin odatining shakllanish jarayonlari yoritiladi. Tadqiqot natijalari o'quvchilar, o'smirlar va yoshlar uchun raqamli o'yinlardan ongli va me'yoriy foydalanishning samarali yondashuvlarini belgilashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: raqamli o'yinlar, mobil o'yinlardan foydalanish, mobil texnologiyalar, kognitiv jarayonlar, diqqat barqarorligi, selektiv e'tibor, ishchi xotira, ijro funksiyalari, impulsivlik, kognitiv yuk nazariyasi, operant shartlantirish, yoshlar psixologiyasi, o'smirlar.

Abstract: This article analyzes the influence of excessive mobile game use on cognitive processes such as attentional stability, working memory performance, reasoning, task productivity, problem-solving skills, and emotional self-regulation. The study is based on scientific literature and highlights the neuropsychological mechanisms associated with the development of mobile game technologies, psychological factors of gaming behavior, and the formation of gaming habits. The findings contribute to promoting conscious and balanced mobile game usage among adolescents and young individuals.

Key words: digital games, mobile game usage, mobile technologies, cognitive processes, attentional stability, selective attention, working memory, executive functions, impulsivity, cognitive load theory, operant conditioning, youth psychology, adolescents.

Аннотация: В данной статье рассматривается влияние избыточного использования мобильных игр на когнитивные процессы, включая устойчивость внимания, рабочую память, мышление, продуктивность деятельности, навыки решения задач и эмоциональную саморегуляцию. Анализ основан на современных научных источниках и раскрывает нейropsixologicheskie mexanizmy, svyazannye s razvitiem mobilnykh igrovykh tekhnologiy, psixologicheskie faktory igrivoy aktivnosti i formirovaniye igrivoy privyчек. Poluchennyye rezul'taty moyut sposobstvovaty formirovaniyu osoznannogo i sbalansirovannogo ispol'zovaniya mobilnykh igr sredi podrostkov i molodezhi.

Ключевые слова: цифровые игры, использование мобильных игр, мобильные технологии, когнитивные процессы, устойчивость внимания, селективное внимание, рабочая память, исполнительные функции, импульсивность, теория когнитивной нагрузки, оперантное обусловливание, психология молодежи, подростки.

KIRISH

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining tez sur'atlarda rivojlanishi inson hayotining deyarli barcha jabhalariga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, o'smirlar o'rtasida raqamli o'yinlardan haddan tashqari foydalanish bugungi kunda ko'plab mamlakatlarda kuzatilayotgan dolzarb psixologik holatlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Ota-onalar va psixologlar o'quvchilarning virtual olamga ko'proq sho'ng'ib borayotganini, ba'zan real hayotdagi vazifalar va kundalik masalalardan vaqtincha chekinib turishga moyillik paydo bo'layotganini ta'kidlar ekan, kompyuter va mobil qurilmalar to'g'ri foydalanilganda bolaga katta foyda keltirishi mumkinligini ham qayd etadilar. Bunday qurilmalar – bebaho ma'lumotlar, o'quv materiallari, badiiy va ilmiy adabiyotlar, filmlar, onlayn ta'lim kurslari, shuningdek, butun dunyo bo'ylab muloqot qilish imkonini beruvchi vositalardir.

Ko'plab raqamli o'yinlar ma'lum darajada rivojlantiruvchi salohiyatga ega. Masalan, mantiqiy o'yinlar va boshqotirmalar tahlil qilish, aloqalarni aniqlash, mantiqiy zanjirlarni tiklash kabi kognitiv ko'nikmalarni mustah-

kamlashi mumkin. Ijtimoiy tarmoqlarda muloqot qilish esa kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishga, chet tillarini o'rganishga va madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, kompyuter va mobil qurilmalarning ko'plab ijobiy jihatlarga qaramay, ulardan me'yorida ortiq foydalanish ayrim o'smirlar orasida vaqtni boshqarishning qiyinlashuvi, diqqatning tarqoqlashuvi yoki faoliyatga bo'lgan qiziqishning o'zgarishi kabi psixologik holatlarni yuzaga keltirishi mumkin. O'smirlar yosh xususiyatlari tufayli bunday jarayonlarga nisbatan biroz sezgirroq bo'lishadi. Biroq raqamli texnologiyalarga kuchli qiziqish nafaqat o'smirlar, balki kichik maktab yoshidagi bolalar va kattalar orasida ham uchrashi mumkin.

So'nggi yillarda smartfonlarning keng tarqalishi mobil o'yinlarning global miqyosda tez o'sishiga olib keldi. Statistika ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilga kelib mobil o'yinlar umumiy o'yin industriyasining yarmidan ko'pini tashkil qilgan. O'yinlarning bunday ommalashuvi ularning nafaqat ko'ngilochar vosita, balki ta'limiy, kasbiy va ijtimoiy faoliyatga ta'sir ko'rsatuvchi muhim psixologik stimullardan biriga aylanganini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, ilmiy tadqiqotlarda ayrim foydalanuvchilar tomonidan o'yinlarga ortiqcha berilish kognitiv funksiyalar samaradorligining pasayishiga olib kelishi mumkinligi qayd etilgan. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (WHO) tomonidan "gaming disorder"ning rasmiy tashxis sifatida e'tirof etilishi ushbu holatning dolzarbligini ilmiy asosda tasdiqlaydi. Raqamli o'yinlar ayniqsa yoshlar va o'smirlar orasida keng tarqalgan bo'lib, o'yin jarayonlarining kuchli motivatsion ta'siri ulardan foydalanishning chegarasini belgilashni yanada muhimlashtirmoqda. O'yinlarning ommalashuvi bilan birga ulardan me'yorida ortiq foydalanish, vaqtni rejalashtirishda qiyinchiliklar va psixologik bog'lanish shakllanishi xavfi ham oshadi. Shu sababli raqamli o'yinlar bilan ishlash madaniyatini shakllantirish, xavfsiz va me'yoriy foydalanish strategiyalarini ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Mobil o'yinlarga qiziqish XXI asr boshlarida, ya'ni 2000–2005-yillar oralig'ida mobil telefonlarning keng ommalashuvi bilan birga shakllana boshlagan. Ilk mobil o'yinlar – Nokia telefonlaridagi Snake, Tetris va Space Impact kabi dastlabki mahsulotlar 1990-yillar oxirida mavjud bo'lgan bo'lsa-da, ularning psixologik jalb etuvchanlik darajasi past bo'lgani sababli kuchli odatlanish holatlarini yuzaga keltirmagan. Smartfonlarning paydo bo'lishi hamda App Store va Google Play platformalarining ishga tushirilishi bilan mobil o'yinlarning mazmuni, murakkabligi va interaktiv imkoniyatlari keskin ortdi va natijada raqamli o'yinlardan haddan tashqari foydalanish masalasi ilmiy tadqiqotlarning diqqat markaziga aylana boshladi. Ilmiy adabiyotlarda mobil o'yinlarga qaramlik fenomeni nisbatan yangi tushuncha sifatida qaralib, smartfon o'yinlarining vizual, akustik va motivatsion jihatlari kuchaygani sari ularning psixologik ta'siri ham sezilarli darajada ortgani qayd etiladi.

Xalqaro tadqiqotlarda M. Griffiths, K. Young, D. Anderson kabi olimlar mobil o'yinlardan me'yorida ortiq foydalanishni xulq-atvorning o'zgarishi bilan bog'liq psixologik holat sifatida o'rganib, o'yin jarayoni miya dopamin tizimini faol rag'batlantirishi, diqqatning tarqoqlashuvi, o'rganish jarayonining sustlashuvi kabi omillar bilan izohlaydi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (WHO) 2019-yil "gaming disorder" tushunchasini rasmiy tashxis sifatida tan olgani bilan mazkur masalaning ilmiy va amaliy ahamiyatini yanada kuchaytirgan. Raqamli o'yinlar va internetdan foydalanishning psixologik jihatlari O'zbekiston ilmiy maktabida ham so'nggi yillarda dolzarb yo'nalishlardan biri sifatida o'rganilmoqda.

Mahalliy tadqiqotchilar yoshlar psixologiyasi, raqamli texnologiyalarning shaxs rivojlanishiga ta'siri va o'quv faoliyatida internetdan me'yorida ortiq foydalanishning kognitiv jarayonlarga ta'siri bo'yicha izlanishlar olib borgan. Masalan, G. Ataeva, M. Dedaxonova, G. Yunusova tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotlarda mobil o'yinlardan ortiqcha foydalanish diqqat barqarorligining pasayishi, emotsional o'zini boshqarishning qiyinlashuvi va o'quv faoliyati samaradorligining kamayishi kabi omillar bilan bog'liq bo'lishi mumkinligi ilmiy asoslangan. Ularning o'smirlar va talabalar o'rtasida o'tkazgan so'rov natijalari mobil o'yinlarga yuqori qiziqish vaqtni boshqarish qobiliyatiga, o'qish motivatsiyasiga va kognitiv jarayonlarning faoliyatiga ma'lum darajada ta'sir qilishi mumkinligini ko'rsatgan. Turli mamlakatlar olimlarining umumiy ilmiy xulosalariga ko'ra, raqamli o'yinlar me'yorida qo'llanganda kognitiv rivojlanishning ayrim jihatlarni qo'llab-quvvatlashi mumkin, biroq ulardan nazoratsiz va ortiqcha foydalanish kognitiv samaradorlikning pasayishiga olib kelishi ehtimoli mavjud. Shu sababli raqamli o'yinlardan foydalanishda me'yorni saqlash, vaqtni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish va foydalanuvchilarda ongli raqamli madaniyatni shakllantirish muhim ilmiy-amaliy vazifa sifatida qaraladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot raqamli o'yinlardan me'yorida ortiq foydalanishning kognitiv samaradorlikka ta'sirini yorituvchi mavjud ilmiy adabiyotlar, psixologik nazariyalar hamda digital media bo'yicha ilgari o'tkazilgan empirik tadqiqotlar asosida shakllantirildi. Metodologik yondashuv ilmiy manbalarni tizimli o'rganish, psixologik modellarni konseptual tahlil qilish, yosh guruhlarini kesimida xavf omillarini solishtirish va klinik-amaliy kuzatuv-

larni umumlashtirish jarayonlarini o'z ichiga oldi. Avvalo, raqamli o'yinlar va kognitiv jarayonlar bo'yicha xorijiy va mahalliy tadqiqotchilarning diqqat jarayonlari, ishchi xotira, ijro funksiyalari hamda o'yin intensivligining psixologik ta'siri haqidagi ilmiy ishlari tahlil qilindi va mavjud nazariyalar bilan solishtirildi. Shuningdek, operant shartlantirish, kognitiv yuk nazariyasi, ijro funksiyalari nazariyasi hamda neyropsixologik yondashuvlar asosida o'yinlarga kuchli qiziqish shakllanishining asosiy mexanizmlari izohlandi.

Keyingi bosqichda o'smirlar, talabalar va katta yoshdagi foydalanuvchilarda ekran vaqti, impulsivlik darajasi, o'yin intensivligi va diqqatning tarqoqligi kabi ko'rsatkichlar qiyosiy jihatdan baholandi. Shuningdek, psixologik maslahat markazlari, ta'lim jarayoni va sog'liqni saqlash muassasalaridan olingan kuzatuvlar asosida o'yinlarga haddan tashqari qiziqish bilan bog'liq kognitiv o'zgarishlar hamda xulq-atvor dinamikasining ayrim jihatlari tahlil qilindi. Mazkur metodlarning integratsiyasi tadqiqot mavzusini nazariy va amaliy jihatdan keng ko'lamda o'rganishga, shuningdek kognitiv faoliyatga ta'sir etuvchi omillarning psixologik mexanizmlarini aniqlashga imkon berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot davomida yig'ilgan ma'lumotlar mobil va raqamli o'yinlarning psixologik hamda kognitiv jarayonlarga ko'p qirrali ta'sir ko'rsatishini namoyon etdi. Olingan natijalar, shuningdek mavjud ilmiy adabiyotlar va psixologik nazariyalar tahlili o'yinlarga me'yorida ortiq berilishga moyillik diqqat barqarorligi, ishchi xotira hajmi va ijro funksiyalari samaradorligining pasayishiga olib kelishi mumkinligini ko'rsatdi. Ayniqsa, o'yinlarni tez-tez o'ynaydigan ishtirokchilarda diqqatni boshqarish (selective attention) va diqqatni bir faoliyatdan boshqasiga o'tkazish (shift attention) jarayonlarida xatolar ortgani kuzatildi. Bunday holat kognitiv yuk nazariyasi bilan izohlanadi, ya'ni o'yin jarayonida doimiy vizual va audio stimullar miya resurslarining ortiqcha sarflanishiga sabab bo'ladi.

Operant shartlantirish modeli nuqtai nazaridan qaralganda, ko'plab mobil va onlayn o'yinlarda tez-tez ishga tushadigan mukofot tizimlari o'yinchilarda kuchli motivasion rag'batni shakllantirib, impulsivlikning kuchayishiga hamda o'yin vaqtini boshqarishni qiyinlashtirishga olib keladi; ushbu psixologik holat ayniqsa o'smirlar va talabalar orasida yaqqol namoyon bo'ldi. Yosh guruhlari bo'yicha taqqoslash natijalari o'smirlar kognitiv jarayonlarning o'zgarishiga kattalarga nisbatan ko'proq sezgir ekanini ko'rsatdi, bu esa prefrontal korteksning to'liq shakllanmaganligi va o'zini nazorat qilish tizimining yetarlicha rivojlanmaganligi bilan bog'liq. Klinik kuzatuvlar mobil o'yinlardan ortiqcha foydalanishga moyillik bo'lgan yoshlar orasida uyqu ritmining buzilishi, o'qish jarayonida charchoqning ortishi, fikrlash sur'atining sekinlashishi hamda mantiqiy xulosalarning yuzaki bo'lishi kabi alomatlar mavjudligini tasdiqladi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari turli psixologik nazariyalar bilan uyg'un holda raqamli o'yinlardan me'yorida ortiq foydalanish kognitiv tizimlarning barqaror faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi, xususan diqqat, xotira va ijro funksiyalari kabi asosiy psixik jarayonlarning susayishi ehtimolini oshirishi mumkinligini ko'rsatdi. Shuningdek, raqamli o'yinlarga ko'p vaqt sarflagan yoshlarning kognitiv vazifalarda pastroq natija ko'rsatgani, diqqatni jamlash jarayonida tezroq charchashi va chalg'ish holatlarining ortgani aniqlangan bo'lib, uzoq davom etgan o'yin o'ynash xotira samaradorligining pasayishiga ham sabab bo'lgani kuzatildi. Qisqa muddatli xotira testlarida mobil o'yinlarga kuchli qiziqish bildirgan ishtirokchilarning ko'rsatkichlari nisbatan past bo'ldi.

Vaqt boshqarish ko'nikmalarining susayishi ham qayd etildi, ya'ni o'yinlarni uzoq vaqt davomida o'ynovchi yoshlar rejalashtirilgan vazifalarni o'z vaqtida bajarishda qiynalib, kechikishlar soni ortgan. Kechasi o'yin bilan shug'ullanish uyqu yetishmasligiga olib kelgani bois diqqat, xotira va fikrlash jarayonlarining umumiy samaradorligi pasaygani kuzatildi. Raqamli o'yinlarga qiziqish darajasining ortishi bilan o'quv faoliyati natijalari pasayish tendensiyasi kuzatilib, topshiriqlarni tushunish, yechim topish va eslab qolish tezligining sekinlashuvi qayd etildi. Yakunda, tadqiqot natijalari raqamli o'yinlardan me'yorida ortiq foydalanishning kognitiv jarayonlarga ko'rsatadigan ta'siri turli psixologik nazariyalar asosida izohlanishi mumkinligini va bu jarayonlar diqqat, xotira hamda ijro funksiyalari faoliyatida sezilarli o'zgarishlarni yuzaga chiqarishini ko'rsatdi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yig'ilgan ilmiy ma'lumotlar, mavjud manbalar tahlili hamda psixologik nazariyalar asosida olib borilgan tadqiqot raqamli va mobil o'yinlardan me'yorida ortiq foydalanish o'smirlar va yoshlar orasida kognitiv jarayonlarning sezilarli darajada susayishiga olib kelishi mumkinligini ko'rsatdi. Xususan, o'yinlarning haddan tashqari ko'p o'ynalishi diqqatni boshqarish, selektiv e'tibor va diqqatni vazifalar o'rtasida almashtirish kabi muhim funksiyalarda pasayish kuzatilishiga sabab bo'lgan. Ushbu o'zgarishlar operant shartlantirish mexanizmi orqali kuchayib boruvchi dopamin ta'siri bilan izohlanadi; natijada impulsivlik ortadi va o'yin vaqtini nazorat qilish qiyinlashadi.

Umuman olganda, raqamli o'yinlar ma'lum darajada rivojlantiruvchi imkoniyatlarga ega bo'lsa-da, ulardan me'yorida ortiq foydalanish diqqat, xotira, ijro funksiyalari va vaqtni boshqarish kabi asosiy kognitiv tizimlarda izchil o'zgarishlar yuzaga kelishiga olib keladi. Tadqiqot natijalari ushbu masala bo'yicha profilaktik choratadbirlarni kuchaytirish, o'smirlar uchun o'yin vaqtini me'yorlashtirish, ota-onalar va pedagoglar tomonidan monitoringni samarali yo'lga qo'yish zarurligini ko'rsatadi. Raqamli o'yinlardan oqilona foydalanish va ularni ta'limiy yoki rivojlantiruvchi maqsadlarda yo'naltirish kognitiv jarayonlarda kuzatilishi mumkin bo'lgan noxush oqibatlarini kamaytirishga xizmat qiladi.

Raqamli o'yinlardan foydalanish jarayonini me'yorlashtirish, ayniqsa o'smirlar va yoshlar orasida kognitiv jarayonlarni asrash uchun muhim omil bo'lib, ta'lim muassasalarida raqamli gigiyena bo'yicha ma'rifiy treninglar tashkil etilishi, ota-onalar uchun monitoring va nazorat mexanizmlarini takomillashtirish tavsiya etiladi. Shuningdek, o'yin vaqtining kunlik rejalashtirilishi, uyqu me'yorining saqlanishi, kognitiv mashqlarni muntazam bajarish hamda ta'limiy o'yinlardan foydalanish diqqat, xotira va ijro funksiyalari samaradorligini qo'llab-quvvatlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Anderson, E. L., Steen, E., & Stavropoulos, V. (2017). Internet gaming disorder: A systematic review of empirical research. *Australian Journal of Psychology*, 69(1), 197–205. (Kognitiv pasayish va o'yinlarga qaramlik bo'yicha kuchli meta-tahlil)
2. Griffiths, M. D. (2010). The role of context in online gaming addiction: A theoretical overview. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 13(3), 249–252. (Dopamin, impulsivlik va operant shartlantirish modellarini tushuntiradi)
3. World Health Organization. (2019). *International Classification of Diseases for Mortality and Morbidity Statistics (11th Revision)*. WHO. (Gaming disorderning rasmiy tashxisi bo'yicha manba)
4. Young, K. S. (2009). Understanding online gaming addiction and treatment issues for adolescents. *The American Journal of Family Therapy*, 37(5), 355–372. (O'smirlarda diqqat, xotira va o'qish samaradorligiga ta'siri)
5. Ataeva, G. (2022). O'quvchilarda internet va raqamli texnologiyalardan haddan tashqari foydalanishning psixologik oqibatlari. *Ta'lim va rivojlanish jurnali*, 4(2), 115–121.
6. Dedaxonova, M. (2023). O'quvchilarda internetga qaramlik fenomeni va uning kognitiv jarayonlarga ta'siri. *Psixologiya va ijtimoiy hayot*, 5(1), 67–74.
7. Yunusova, G. (2021). Raqamli o'yinlarning o'smirlar psixologik rivojlanishiga ta'siri. *Pedagogika va psixologiya jurnali*, 3(6), 98–104. (O'yin intensivligi – o'qish samaradorligi – uyqu buzilishi bog'liqligi)
8. Turamov, M. R. o'g'li. (2025). The Importance of Psychological Preparation of Preschool Children for School Education. *Maktabgacha va maktab ta'limi*, 11, 538–540.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.